

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**Dan. Stalii Regulae Philosophicae explicatae & Orationes
aliquot**

Stahl, Daniel

Jenae, 1662

IV. Oratio eaque Posterior De Abusibus Disputationum

urn:nbn:de:bsz:31-102400

endo patientiâ abutar, pluribus aliis, quæ ad hæc pertinent, in aliud tempus reservatis, nunc solum sermonis abrupto.

D I X I.

IV.

ORATIO

eaque POSTERIOR

De

ABUSIBUS DISPUTATIONUM.

In quâ ostenditur,

Multos disputantes ejus disciplina, ex quâ materia disputationis sumitur, ut & principiorum, quibus innituntur omnia, nullam, aut admodum exiguam habere cognitionem.

QUindecim elapsi sunt dies, cum ex hac ipsa Cathedra triginta adolescentibus decretô venerandi Collegii Philosophici primitias honorum Philosophicorum quibus a *baccis lauri* appellatio indita, collaturus, verba feci de *abusibus & peccatis, quæ consuetudinibus literariis, qui disputationes vocantur, non raro herere solent.* Fui autem tunc tantum occupatus in notando illorum errore, qui, cum pluri-

mi faci
rum in
spuano
persuas
vacuam

Qua
eam ips
omitter
modio.
præcep
familia
imperio
conseq
ab eru
portâr
gustias
in rube
dam,
potuiss

Qua
versab
Servat
ptatio
adhuc
præcep
rumqu
evdlo
Domi
forma

mi faciant disputandi exercitationes, neque parum ipsis impertiant temporis, artem tamen disputandi non didicerunt, vel quod ullam esse persuasum sibi habeant, vel quod tanquam superuacua aut vilem & abjectam contemnant.

Quanquam sanè nonnisi perfunctoria operam ipsam rem tractare licuit. Non videbantur omittenda exempla, (afferri autem poterant, non modio, sed plenis horreis) eorum, qui ex eo, quod præceptiones Logicorum sibi non reddidissent, familiares, licet apud sui similes, hoc est, ejusdem imperitiæ socios, non parùm æstimmii fortassis consequuti, & præclarè rem gessisse visi fuerint; ab eruditis tamen, non nisi reprehensionem reportârunt, & non rarò in eas fuerunt conjecti angustias, ut se expedire nullò modò potuerint, sed in ruborem dati ægrè tulerint, argumenta quædam, non magnæ aliàs difficultatis, sibi & dici potuisse, & non potuisse refelli.

Quantum verò dignitatis accessisset, ei, in quo versabamur, argumento, si ostendissemus, ipsius Servatoris nostri cum hostibus suis intas disputationes à modo disputandi Peripaterico, eoque adhuc hodieque usitato, non fuisse alienas, sed præcepta Aristotelica clarè in illis elucere, ad eorumque præscriptum illarum esse instituendam, *ἐνδάλυσιν*: non, quasi ab ullo homine Christus Dominus noster aliquid didicerit, aut ullius informatione vel doctrinâ opus habuerit; sed quod

omnibus inde innouisset, rationem disputandi nostram non esse pactum impietatis gentilium hominum à vera Dei cognitione & cultu semotorum, aut figmentum cerebri humani, vel somnum febricitantium, sed ex ipsa natura esse deductam, ad reliquias imaginis diuinæ pertinere, & qui eam contemnat, id despiciatui habere, quod ipse Deus suâ usurpatione fuerit dignatus. Sed horum ut & multorum aliorum quidquam ne attingere quidem tempus tunc permittebat.

Nunc aliud quoddam, neque id leuius peccatum, quod disputationum conflictus foveat, in medium producendum, & paucis exponendum, est. Illud autem in eo consistit, quod disputandi provinciam non raro suscipiunt, imò inter disputatores longissime eminere, eorumque familiam ducere sibi videntur, qui illius disciplinæ, quæ vindicat materiam, de qua funis contentionis trahitur, principia, quibus omnia nituntur, ex quibus omnia sunt deducenda, sine quibus quidquid asseritur, in caducum inclinatur parietem, inque fumum & cineres facile redigitur, nullam, aut exiguam tantum, minimeque sufficientem habent cognitionem.

Cum autem per omnes disciplinas ire, & quid in unaquaque dictò modò peccetur, aut peccatum fuerit olim, exponere, temporis huic Panegyri destinati non patiantur angustia, nonnulla tantum proponam, quæ ad Theologiæ & Juris-

pru-

prudenti
istæ facu
priorum
liis anim
tis. D
so. Aud
ribus an
ex inco
tate præ
Mem
Jurisper
Jurispru
ones cre
iis dies n
bita lect
bus vera
riri pote
fluvius,
magni n
rum num
dam Ge
nem pro
cloratus
rum &
piendum
ex Bron
deprom
Quid fit
nus ma

prudentiæ studium pertinent. Quoniam enim istæ facultates aliis antestant, ideò earum etiam priorem rationem habere visum est, iis, quæ in aliis animadverti possunt, in alium locum reservatis. Dum autem eâ de re verba facio, Vos, quæso, *Auditores omnium ordinum splendidissimi*, auribus animisq; favete. Faciam, ut tædium, quod ex incondito dicendi genere oriri poterat, brevitate præcidatur.

Memini, non semel querelas habitas ab ipsis Jurisperitis super eo, quod non pauci in curriculo Jurisprudentiæ ita versentur, ut nihil nisi quæstiones crepent, in iis cardinem eruditionis ponant, iis dies noctesque invigilent, parùm solliciti de debita lectione & genuino sensu legum, sine quibus vera & solida juris scientia non magis repèri potest, quàm homo sine anima, sine aqua, fluvius, sine motu ventus. Narratum mihi est à magni nominis harum rerum Doctore, de horum numero quendam, cum in celeberrima quadam Germaniæ Academia Disputationem solennem pro consequendis privilegiis & honore Doctoratûs habiturus esset, non neminem sibi notorum & familiarium ad munus opponendi suscipiendum invitasse, sed eâ conditione, ut non nisi ex Bronchorstio, quem ipse Ducem sequebatur, depromtas objectiones in medium proferret. Quid sit? cùm ad conflictum perventum, & manus manui conferenda esset, gratificatur hic ami-

co; sed ita, ut, quod Bronchorstius in ultimum, locum rejecerat argumentum, is aliis præmitteret; quod apud eum penultimum erat, statim, secundò locò proponeret. Tum bonus ille Candidatus, cum series objectionum ab opponente, sibi inversa esset, ordinem responsionum quò in libello Bronchorstii occurrebant, retinet, solutionem primi argumenti ultimo, secundi penultimo applicans, non sine risu totius auditorii & insigni suo dedecore. Sed hæc Jurisconsultis uberius pertractanda relinquo. Ego, quæ ex Viris fide dignis accepi, referre volui.

Id autem ipse compertum habeo, acque ejus rei judicium prorsus à mea professione alienum est, non paucos ante hac fuisse, qui non parum olei & operæ in studio Juris publici consumserint & tùm in familiaribus eruditorum congressibus tùm publicè quoque de arduis ejus quæstionibus disputarint, doctrinâ tamen Politicâ generali modicè, aut saltem non satis fuerint instructi.

Quamvis autem hodiernum Jus publicum, ex aurea bulla Caroli IV. Constitutionibus Imperii, Capitulationibus Imperatorû, & aliis hujusmodi tanquàm principiis *dixétois* sive propriis sit petendum; quis tamen negaverit, etiam communibus Politicorum præceptis, qualia Aristoteles præcipuè & Plato nobis reliquerunt, plurimum hîc esse deferendum, & illis ignoratis, aut non nisi leviter cognitis, in præcipuis etiam & utilitatem pu-

De
publice
rum pla
Sit tibi d
emplo e
quanti
gunt, h
aliis infi
di men
successe
perspè
tura? q
prehen
quæ fac
popula
mæ sim
tio? &
cum m
quæso
neque
Ad a
Oratio
quand
nam er
sariaru
tiis uni
modum
cies ap
rum er

publicam attingentibus controversiis præpostere
 rum planè & infelicem esse laborem? Quid enim
 Sit tibi definiendus Imperii Romani status, (ut ex-
 emplo etiam rem declarem) quod quidem
 quanti momenti sit, fatebuntur illi, qui intelli-
 gunt, hoc esse fundamentum, de quo in pluribus
 aliis insignibus quæstionibus, nunquam de jecen-
 di mentis sint oculi. In hac controversia quo
 successu versaberis, si non exquisitissimè notum
 perspectumque habueris, quæ Reipublicæ sit na-
 tura? quid summâ potestate, quæ anima est, com-
 prehendatur? quid requiratur ad Monarchiam?
 quæ faciant statum, qui Optimatum dicitur? quæ
 popularem? sintne omnes Rerumpublicarum for-
 mæ simplices, an verò earum aliqua detur mix-
 tio? & in quo illa consistat? Hæc autem omnia
 cum multis aliis, quæ præterire jam oportet, ubi,
 quæso docentur, nisi in Scholis Politicorum? Sed
 neque hisce diutiùs immorari hoc loco licet.

Ad antiquorum Scholasticorum disputationes
 Orationem convertemus, quales fuerunt, tum,
 quando barbaries, & linguarum ad omnem bo-
 nam eruditionem, inprimis Theologiam, neces-
 sariarum ignorantia tenebris plusquam eim-
 mætiis universum obrutum tenebat orbem, cum post-
 modum, cum humanioris literaturæ nitidior fa-
 cies apparere jam apud nonnullos inciperet. Eo-
 rum enim peccata in negotio, de quo jam nobis
 cura

cura est, nimis fuerunt enormia, neque uni atq; alteri illorum hæserunt, sed totum ordinem infecerunt, & detestabilem reddiderunt.

Nomen quidem Scholasticorum in ore omnium est, qui autem illi, & cujus professionis homines fuerint, non omnibus fortassis constat. Non pauci non nisi Philosophos fuisse sibi persuasum habent. At cerè & Theologica, imò hæc de professo tractârunt, neque ab eo, quod rerum Philosophicarum cognitionē professi sunt, sed quatenus Theologiam docuerunt, id nominis fuerunt adepti: quâ quidem de re plura alibi.

Cùm autem plurima sint, eaque non exigui momenti, partim etiam ad salutem animarum, pertinentiâ, quæ in eorum doctrina & disputationibus desiderantur: id, quod ad nos jam attinet, est, quod cum Græcarum & Ebræarum literarum fuerint ignari, neque majorem earum habuerint notitiam, quàm quot, ut proverbio dicitur, *in mari sunt aqua congi*, Codicē sacrarum Scripturarum in suis fontibus, qui soli sunt *autōmōsi* & principium universæ fidei continent, ex quibus, quicquid de Religione asseritur, demonstrandū & omnes controversiæ decidenda sunt, nec legere, quidem, nedum intelligere, aut uti eò potuerint, imò nominatarum linguarum, indeque ipsius textus Bibliorum originalis, hostes fuerint insensissimi. Cùm enim paulò antè, quàm renascentis Evangelii lumen, emicetet, nonnulli lin-
gua-

gyarum
ret, dici
erint, qu
desudâri
bant, ex
riculum
ad fontes
thoritat
hæreseos
justi hæ
dignus.

Qua
ipsis am
tur infel
nulla ip
mum t
stabile c
res fuer
vesci no
que inv
versione
in anxie
persticio
Theolo
viam T
ti, ab
determi
ptatem
sed om
Tanta a

gvatum studiū quasi ex mortuis revocari inciperet, dici non potest, quantoperè ille sese opposuerint, quantum, ut ihvisū id omnibus redderent, defudārint, quantis rem convitiis egerint. Clamabant, *ex sermone Græco non mediocre imminere periculum historiæ Evangelicæ, quæ statim, atque ad fontem Græcorum revocari cæperit, pondus auctoritatemq; perditura sit.* Græcè qui sciebat hæreseos erat suspectus, qui Ebraicè. mensuram justi hæretici jam impleverat, flammis ultricibus dignus.

Quamvis autem culpam istius ignorantia ab ipsis amovere, aut eam saltē diminuere videatur infelicitas temporum, in quæ inciderunt, & nulla ipsis hæc in parte discendi oblata occasio; omnem tamen eis excusationem aufert tūm detestabile odium, quo Linguas earumque Professores fuerunt prosequuti, & quod, cum ipsi scœno vesci non potuerint, tanquàm canes, bob; id quoque inviderint, tūm, quod ne in Latina quidem versione Sacri Codicis lectioni incubuerint, sed in anxietatibus quæstionum, magnam partem suæ peritiosarum, aut curiosarum, aut à pulpitis Theologorum saltim alienarum, ab his secundū viam Thomæ, ad illis secundum passus Scoti, ab aliis ad mentem Gvillelmi Occhami determinandarum, omnem suam voluntatem quæsierint; imò non Theologia solūm, sed omnis eruditionis arcem in iis collocaverint. Tanta autem & tot nobis ad isthæc demonstranda

da in promptu sunt documenta, ut si omnia illa afferre institueremus, dies nos deficeret. Unum atque alterum tantum feligemus.

Ex Heinrico Stephano in *prefat. ad censuram Theologorum Parisiensium* hoc habemus: *Ante paucos annos, inquit, ex Sorbona quidam sic loquebatur: Miror, quod isti Juvenes nobis semper allegant novum testamentum. Per diem ego plus habebam, quam quinquaginta annos, quod nesciebam, quod esse novum Testamentum? Addit autem Stephanus, si quando rogarentur, quò loco Novi Testamenti aliquid scriptum esset? respondere solitus, se illud quidem in Decretis, aut apud Hieronymum legisse, quid verò Novum Testamentum esset, ignorare.* Fuerunt hi Doctores Angelici, Seraphici, Cherubici, aut Theologi saltem illuminati, (ita enim & vocabuntur, & vocari se volebant) illorum discipuli.

Sed nec id, quod de Alberto Archi-Episcopo Moguntino narratur, præteribimus: Is cum anno supra millesimum quingentesimum trigesimo, in Comitibus Augustanis Codicè Biblicum, quem in mensa collocatum reperiebat, tanquam aliud agens, aperuisset, tandem dixit: *Equidem nescio, quid hoc libri sit.* Subjunxit autem: *illud video omnia, que eo continentur, nobis adversari.* At fuit hic non vulgaris aliàs doctrinæ Princeps, & Doctorum fautor atque Patronus summus.

Ac

D
Atque
Scriptura
vel saltem
aut quicquid
ne confite
mirum t
ri Biblia
ta jacuer
manibus
tur, aliis
næ erudi
non dispo
litteras pe
adduci a
proclivi
it; quò
Lombar
didicerin
& cujus
illud tan
nerati, &
runt. C
exemplu
ad Marti
sem, epit
bis attul
Cen
torem, ne
autem di

Atque hæcenus quidem de iis sermo fuit, qui Scripturas apertè & citra pudorem contempsere, vel saltem se non legisse, imò nunquàm vidisse, aut quicquam de iis audivisse, sine tergiversatione confessi sunt. At fuerunt, posterioribus nimirum temporibus, cum jam ministerio Lutheri Biblia ex squalore & tenebris, quibus diu obruta jacuerunt, in lucè protracta essent, & multorù manibus versarentur, qui magnificè gloriarentur, aliisque persuasum esse cuperent, omnigenæ eruditionis laude se excellere, nihil esse, quod non disputando obtinere vellent, adeoque Sacras literas penitus imbibisse, nullumq; ex iis textum adduci adversus se posse, ad quem non tam inproclivi esset responsio, quàm imber quando pluit; quòd tamen nihil unquàm nisi *sententias Lombardicas & Sophisticationum fumos* vendere didicerint, Scripturarum penitus fuerint ignarè & cuius nullus unquàm apex in iis fuit repertus, illud tanquàm ex iis prolatum acceptarint, venerati, & pro suis deliriis exponere conati fuerint. Cujus rei illustre & prorsus memorabile exemplum proponit Thomas Morus in quâdam ad Martinium Dorpium, Theologum Lovaniensem, epistolâ, quod ubi elegantissimis ipsius verbis attulero, receptui canam:

Cœnavi olim apud Italum quendam Mercatorem, non minus doctum, quam divitem (erat autem ditissimus) fortè aderat in cœna religiosus

quidam Theologus, disputator egregius; qui recens
 e continente venerat, ut quæstiones aliquot, quas
 premeditatas advexerat, Londini disputaret; ex-
 perturus videlicet, in ea disceptandi palestra quid
 Angli præstare possent; simul nomen suum jam apud
 suos celebre, apud nostros quoque propagaturum.
 Ceterum, in cœna nihil à quoquam dici tam bene-
 munitum, aut libratum tam circumspicere potuit,
 quod non ille vix prolatum, aliquò statim syllogismo
 convelleret; quantumvis res, de qua sermo erat,
 nihil ad Theologiam pertinens, ad Philosophiam
 tantundem, quantumvis denique ab universa ejus
 professione esset alienum; nisi, quod initio cœna fe-
 cerat, ne alienum esse quidquam ab ejus professione
 posset. Professus est enim, se in utramque partem
 de re quacunque disputaturum. Paulatim cepit
 Mercator ad quæstiones magis Theologicas descen-
 dere, De usura proponebat; de decimis; quadam
 de confessionibus. In omnibus nihil erat Theolo-
 go pensum, utram sustineret partem; sed utrumcumq;
 aliquis asseruisset, illam oppugnabat, ac vicissim,
 quæcumque alius negaverat, hanc ille protinus as-
 traebat. Tandem per jocum Mercator sermo-
 nem de concubitis iniecit, cœpitq; defendere, mi-
 nus mali esse, unamquampiam domi habere, quam
 foris per multas discurrere. Ibi rursus Theologus
 insurre, oppugnare ferociter; nec quod usque adeo
 concubinam videretur odisse; sed ne cum quoquam
 ea quidquam conveniret, sive quod hominem for-
 tasse

tasse v
 conclus
 storis
 intitu
 idque c
 sepius
 Mercat
 recit an
 non per
 exerciti
 que int
 enim e
 parti q
 pse om
 commu
 vi Pat
 bat E
 pitulu
 si quis
 data o
 Theol
 tanqu
 person
 illuc
 tum v
 quum
 nones
 retr
 ritati

tasse varietas oblectabat. Caterum assererat, esse conclusionem famosam cujusdam limpidissimi Doctoris, qui fecit illum singularissimum librum, qui intitulatur, DIRECTORIUM CONCUBINARIORUM, idque cum ob malum exemplum, tum ob occasionem sepius peccandi cum ea, que domi sit. Respondit Mercator, doctè me hercè, & acutè, qui longum recitare fuerit. At quum olfecisset, Theologum non perinde in scripturis atque in quasi iunculis illis exercitatum, cœpit hominem ludere, argumentari que interdum per locos ab auctoritate. Effingebat enim ex tempore sententias quasdam breves, sue parti que viderentur ad stipulari. Quumque ipse omnes nusquam ante auditas pro libito fuisset commentus, hanc tamen ex Epistolâ quâpiam Divi Pauli, illâ ex Petri, aliâ rursus ex medio citabat Evangelio; idque tam diligenter, ut neque capitulû unquam, dum citabat, omitteret; nisi quod si quis liber in sedecim capitula distinguebatur, ille data opera citabat ex vicesimo. Quid ille bonus Theologus interim? Ad cetera certè strenuus, & tanquam herinacius, spinis sese suis obvolvit. At personatas illas auctoritates vix: hercè huc atque illuc vitabundus evasit. Sed evasit tamen. Tantum valet ars & exercitatio differendi. Nam, quum ille, quid in sacris contineretur literis, omni non esciret, neque dubitaret, quin quod inde citaretur ibi esset; non deferre vero, cedereq; auctoritati scripturæ, nefas duceret; at loco depecti, vincit

U n n

que

que, turpissimum: tantis circumseptis angustiis vide, obsecro, quâ astutiâ tamen Proteus ille è mediis retibus elapsus est. Statim, ut aliqua sententia, qua nusquam erat, tanquam è Sacris literis adversus eum citabatur: Benè citas (inquit) Domine; sed illum textum ego sic intelligo. Et jam interpretabatur, non sine aliqua distinctione bimembri; quorum alterum pro adversario stare diceret, altero ipse effugeret. Quod si quando Mercator instabat molestius, contendit que, ejus textus non illum verum esse sensum, quem Theologus afferebat; jurabat homo tam sanctè, ut quisvis posset credere, Nicolaum de Lyrâ eundem textum sic interpretari.

Hæc Thomas Morus, Angliæ Cancellarius, Vir seculò suò major. Ex quo, ut & aliis maximæ existimationis Scriptoribus, demonstrare quoque poteramus, & fortassis etiam, poscente ita argumenti ratione, debueramus, ne Scripta Sacrorum Patrum quidem, quos tamen nunquam non in ore gesserunt, quosque pro columnis veritatis fidei habuerunt, legisse Scholasticos Doctores, sed quæcunque, tanquam sententias & testimonia eorum, allegarunt, ex Decretis, aut Petrò Lombardo desumisse. Verùm

memor promissi, finem Orati-

unculæ impo-

no.

D I X I.

V. ORA-

DU

C

aliâ qu
deniqu
nobis p
monstr
depron
legii P
nis hõc
beat O
commu
crarur
Philos
Politi
tis ang
medic
Ma
ptores
tam,
corpu
cum v